

yaptığı bobstil eleştirisinde ise mizahın ulaştığı zirve açıkça görülmektedir.

Sonuç olarak *Kısa Pantol Bol Caket Bobstle Maşallah* adlı kitap İbrahim Özen'in özgün bakış açıları, çeşitli ve bir o kadar da zengin veri kaynakları, ele aldığı malzemeyi belirli odak noktaları etrafında inceleme/değerlendirme yöntemiyle edebiyat, kültür, sosyoloji ve

sinema tarihi araştırmaları açısından önemli bir başvuru kaynağıdır.

Kaynaklar

Özen, İbrahim, *Kısa Pantol Bol Caket Bobstle Maşallah & Erken Cumhuriyet Devri'nde Bobstil Modanın Türk Edebiyatına Yansımaları*, Ötügen Neşriyat, İstanbul 2021.

Polat, Nâzım Hikmet, *Rûbab Mecmuası ve II. Meşrutiyet Dönemi Türk Kültür, Edebiyat Hayatı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.

KISKANÇLIK, ETİYLE BESLENDİĞİ AVLA OYNAYAN*: TÜRK ROMANINDAN ÖRNEKLERLE EDEBİYAT VE KISKANÇLIK**

Ali Karahan ***

Çeşitli edebiyat dergilerinde yayımlandığı öyküleri, yeni Türk edebiyatı alanına katkı sunan akademik makaleleri ve yakında raflarda göreceğimiz “Turgut Özakman İlk Roman Yarışması” birinciliğine layık görülmüş *Babalar ve Kızları* isimli romanıyla tanınan Selda Uygur Gürbüz, *Türk Romanından Örneklerle Edebiyat ve Kıskançlık*'ta edebiyat eserlerinde sıkça işlenen “kıskançlık” izleğini psikolojik açılımlar yardımıyla ele alıyor. Yazarın ifadesiyle kitabın amacı “*kıskançlık duygusunun Türk romanındaki izdüşümünü psikanalitik*

yöntem ve yorumlarla ortaya koymaktır.”(s. 8) Böylece okur Türk romanının bilindik kişilerinin ruhunda en arkaik insan dürtülerinden olan kıskançlığın izini sürüyor ve roman kişilerinin hususi yanlarını, zaaflarını ve duygularını daha yakından kavıyor.

Kitap, “Giriş” ve “Sonuç” kısımları dışında “Mitoloji, Felsefe ve Psikolojide Kıskançlık”, “Oidipus Kompleksi ve Baba-Oğul İlişkileri Bağlamında Kıskançlık”, “Aşk, Cinsellik ve Kıskançlık” ve “Narsizim ve Kötücüllük Bağlamında Kıskançlık” başlıklı dört bölümden oluşuyor. Doğal olarak her bölümün içerisinde o bölümün başlığına uygun romanlar irdeleniyor. Psikoloji biliminin yardımıyla kıskançlık izleğine daha net bir çerçeve çizen Gürbüz, bu izleğin kökeninin edebiyat kadar eski olduğunu vurgular. Özellikle mitolojik ve destansı metinlerden, masallardan, dini yapıtlardan modern edebiyata kadar işlenmiş kıskançlık izleği, yazara göre farklı disiplinlerde farklı tanımlarla açıklanır. Bu nedenle Gürbüz, kıskançlık kavramına mitolojide, felsefede ve psikolojide tanımlar arar. Örneğin Sofokles'in *Oidipus*'unda görülen kıskançlık duygusu modern edebiyata da kaynaklık eder ve baba-oğul çatışmasının çıkış noktası olur. Yazar, bu eserdeki

* William Shakespeare, *Othello*, Çev.: Özdemir Nutku, Remzi Kitabevi, İstanbul 1994, s. 108.

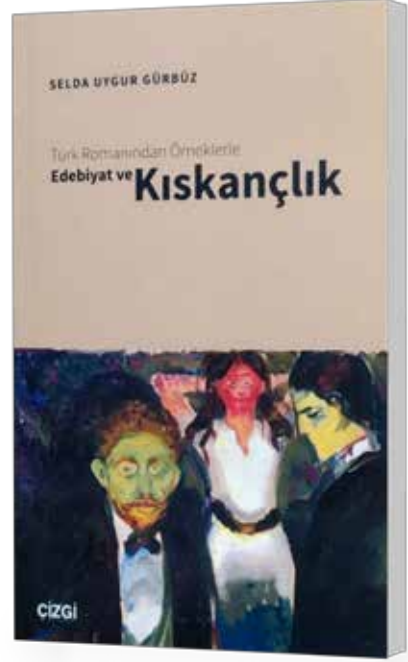
** Selda Uygur Gürbüz, *Türk Romanından Örneklerle Edebiyat ve Kıskançlık*, Çizgi Kitabevi, Konya 2021.

*** Doktora Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, alikarahann@yandex.com

kıskançlığın iktidar mücadelesine evrilererek roman türüne yansıdığını belirtir.

Kıskançlığın felsefi kökenlerine inen Gürbüz, Spinoza'nın fikirlerinden yarım alarak haset ve kıskançlığı birbirinden ayırmaya çalışır. Kıskançlığın psikolojik altyapısı ise rekabetçi veya normal, yansıtılmalı ve kuruntulu olmak üzere üç derece olarak sunulur. Freud, Jung ve Adler kendi bakış açılarıyla çeşitli şekilde kıskançlık duygusuna açılımlar getirir. Gürbüz de bu üç önemli ismin çalışmalarını eserine kaynak olarak seçer ve romanları kıskançlık davranışlarının nedenlerini tespit ederek yorumlar. Kendinde olmayan bir şeye sahip olma arzusu veya bu durum karşısında duyulan tatminsizlik olan kıskançlık, yeni psikanalitik yaklaşımlar dikkate alınarak da açıklanır.

Gürbüz, "Oidipus Kompleksi ve Baba-Oğul İlişkileri Bağlamında Kıskançlık" başlıklı bölümde Oidipus kompleksini kıskançlık duygusu minvalinde ortaya koyar. Daha sonra bu eğilime uygun olarak Yaşar Kemal'in *Yağmurcuk Kuşu* ve Orhan Pamuk'un *Kırmızı Saçlı Kadın* romanlarını ele alır. Kıskançlığın esas sebebini babaya duyulan sevgi olarak değil de annenin babaya sahip oluşu olarak gören yazar bu durumu ismi geçen romanlarla örneklendirir. Yaşar Kemal'in biyografisiyle de örtüşen yanlarıyla *Yağmurcuk Kuşu* iki kardeşin babalarına besledikleri sevginin kıskançlığa dönüşmesini konu edinir. Gürbüz de bu duygu ekseninde iki kardeş olan Salman ve Mustafa'nın karakter analizini yapar. *Kırmızı Saçlı Kadın* romanı ise adeta modern bir Rüstem ile Sührab hikâyesidir. Romandaki Cem, Gürbüz'e göre babasından nefret edip onu kıskanırken ilerleyen zamanlarda nefret edilen ve kıskanılan baba figürüne dönüşür.

Kitabın "Aşk, Cinsellik ve Kıskançlık" başlıklı bölümünde Mehmet Rauf'un *Zehra* ve *Kâbus* romanlarının yanında bir de Orhan Pamuk'un *Masumiyet Müzesi* romanı incelemeye konu edilir. Özellikle kıskançlığa neden olabilecek duygular olan aşk ve cinsellik bölümünün giriş kısmında psikolojik boyutlarıyla açıklanır. Aşk izleği çerçevesindeki kadın-erkek ilişkilerinde kıskançlığın görülmemesi Gürbüz'e göre mümkün değildir. Gürbüz, Lagache'nin görüşlerinden yola çıkarak kıskançlığın bir müddet sonra kıskanılan nesnenin idealleşmesine ve gerçekliğin yitirilmesine yol açar. Yazar âşık olunan kişi olarak kadının erkek üzerinde nasıl kıskançlık ve rekabet duygularını doğurduğunu şöyle özetler:

"Tutkuların doruğa ulaşması ve kadının tam değer kazanması ancak kıskanabildikleri zaman söz konusudur ve bu en güçlü duyguları yaşamalarına izin veren fırsatı asla kaçırmazlar. Garip olan

şey, bu kıskançlığı hedefi haline gelen kişinin âşık olunanın yasal sahibi değil, ilk kez ortaya çıkan, onlarla ilişkisinin âşık olunanı kuşkuyla düşüren yabancılar olmasıdır. Çok belirgin örneklerde âşık kadına tek başına sahip olma arzusu göstermez ve üçgensiz konumda mükemmel biçimde rahat görünür.” (Gürbüz, 2021: 108)

Erkek, kıskançlık durumunda kadını değil diğer erkeklerle mücadeleyi arzular. Kadın ise gayet histerik şekilde kendinden başka kadının sevilmesini kabul edemez. Gürbüz'e göre her iki cinsiyet üzerinde kıskançlığın nedeni "hep eksik olan tarafın ötekiyle giderildiği durumlarda rakibin ortaya çıkıp bu eksikliğin tamamlanmasına engel olmasıdır." (Gürbüz, 2021: 113) Zehra'yı kadın erkek ilişkilerinden doğan kıskançlık minvalinde inceleyen yazar, eseri kıskançlığın Türk edebiyatında işlendiği ilk roman olarak görür. Lacan'ın "jouissance" kavramından ilhamla Gürbüz, Zehra ve Suphi'nin birbirlerini haz nesnesi olarak gördüklerini tespit eder. Fakat Gürbüz'ün roman incelemesini diğer Zehra romanı incelemelerinden ayıran yönü tek kıskanan tarafın Zehra olmadığını söylemesidir. Çünkü Gürbüz'e göre romanda kıskançlık Suphi ve Sırcıemal'in de içine düştüğü bir duygu durumudur. *Kâbus* ise karı-koca arasındaki kıskançlığın örneğidir. Gürbüz, romanda kıskanma, aldatma ve şiddet eğilimleri gösteren iki kardeş olan Celal ve Nigâr'in eşleriyle aralarındaki ilişkinin nasıl kıskançlık izleğiyle yoğrulduğunu gösterir. Yazara göre bu romanda özellikle *Othello*'da görülen şüpheli kıskançlık ve kıskanmanın nefrete dönüşmesi vardır. Kemal'in Füsün'a duyduğu aşkla içinden çıkılmaz bir hâl alan kıskançlığın işlendiği *Masumiyet Müzesi*'nde saplantı roman kişilerini ele geçirir. Kemal'in Füsün'u her şeyden kıskanması romanın olay akışını da be-

lirler. Kıskanılan kişi olarak Turgay'ın karşımıza çıkmasının yanında Gürbüz, Füsün'la Sibel'in karşılıklı besledikleri kıskançlığı da kadınlar arasındaki kıskançlığa örnek gösterir. Girard'ın "üçgen arzu modeli"ni açıklayarak romana uyarlayan Gürbüz'e göre Kemal, Füsün ve Turgay arasındaki ilişki tam da bu şekildedir. Kıskançlık rakiple karşılaşıldığında hız alır. Büyülenmeye varacak derecede taklit arzu dürtüsünü doğuran kıskançlık romanda Kemal'in Füsün'a aşkıdan Turgay'ı takıntı hâline getirmesi olarak kendini gösterir. Kaybettığı Füsün'u hatırlatan nesnelere ise Kemal için dolayımıdır.

Nahid Sırrı Örik'in *Kıskanmak*, Nihal Yeğinobalı'nın *Mazi Kalbimde Bir Yaradır*, Reşat Nuri Gültekin'in *Bir Kadın Düşmanı* ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Huzur* romanlarının kıskançlık izleğine örnek olarak verildiği "Narsisizm ve Kötücüllük Bağlamında Kıskançlık" başlıklı bölümde izleğin kötü eğilimler göstermesi M. Klein, D. Winnicott ve O. Kernberg'in fikirleri ışığında vurgulanır. Gürbüz, daha birçok düşünürü değinilen bölümde kıskançlığın kişilerde doğurduğu narsisizmin çıkışlarını dayanaklarını okura gösterir. *Kıskanmak* romanını kardeşler arasında yaşanan kıskançlığın Türk edebiyatındaki örnekleri arasında veren Gürbüz, bu romandaki kıskanma duygusunun farklı cinsiyetteki kardeşler arasında olduğuna dikkat çeker. Seniha'nın kıskançlığının kökenini çocukluğunda geçirdiği travmalarda arayan yazar, incelemesinde bu travmaların nedenlerini farklı isimlerin düşünceleri ışığında gözler önüne serer. Burada özellikle Klein'in kötü nesne ilişkisi teorisinden yola çıkarak Seniha'nın karakter analizini ortaya koyan Gürbüz, kıskançlığın nasıl nefret, kötülük ve öfkeye dönüştüğünü gösterir. Seniha'nın dışında romanda Mükerrerem ve Nuriye Hanım'ın da kıs-

kançlığıyla Gürbüz'ün eserinde bahsi geçtiği görülür. Kitabın ilerleyen kısımlarında *Mazi Kalbimde Bir Yaradır* ve *Bir Kadın Düşmanı* romanlarının kısa özetleri verildikten sonra her iki roman “narsisistik tatmin arayışı” çerçevesinde birlikte ele alınır. Özellikle kadınlar arasındaki rekabetin öne çıktığı bu romanlarda “kadın roman karakterlerinin yaşadıkları ve buldukları kasabalarda güzellikleriyle ön planda oldukları ve sahip oldukları en belirleyici vasıf olan güzelliklerini başkaları üzerinde güç unsuru olarak kullanmaya çalıştıkları görülür.” (Gürbüz, 2021: 199) Bedenin nesneleşmesi *Mazi Kalbimde Bir Yaradır* romanında kıskançlık yaratırken, *Bir Kadın Düşmanı*'nda ise güzellik-çirkinlik çatışması bu duyguyu yaratır. Sara kendisi varken başka bir kadının sevimleyeceği düşüncesiyle doluyken, Homongolos kırmaktan korktuğu kadınlardan kaçır. Her iki roman başkışisinin de gösterdiği kıskançlık, onları marazi narsisizm içine sürükler.

Gürbüz, *Huzur* romanını çalışmasına konu edindiği bölümde “*Huzur'un kıskanç ve kötücül karakterinin yalnızca Suat mı olduğu, Suat'ın taklit bir karakter olmak bir yana diğer karakterlerin içinde de bulunan kötülüğün bir temsili olup olmadığı*” (Gürbüz, 2021: 212) sorularına cevap arar. Gürbüz ayrıca bir nehir roman olarak da okunabilecek *Mahur Beste*, *Sahnenin Dışındakiler* ve *Huzur* romanlarını İhsan ve Behçet Bey'in kişiliği etrafında kıskançlık kavramıyla bir arada inceler. Gürbüz'ün

özellikle üzerinde durduğu roman kişisi İhsan'dan ziyade Behçet Bey'dir. Romandaki bir diğer kıskançlık ise Fatma'nın annesini Mümtaz'dan kıskanmasıdır. Fakat Gürbüz'ün odaklandığı esas roman kişisi Suat'tır. Suat'taki ilk kıskançlık belirtisi Mümtaz'ı İhsandan kıskanmasıdır. Gürbüz'e göre “*Emirgan'daki Suat'ı geçirme sahnesi ise kıskançlığın aslında iki erkek arasındaki bir nevi güç savaşından kaynaklandığını ortaya koyar. Suat aslında geçmişinde kalmış olan Nuran'ı sevip sevmediğini bile bilmiyordur*” (Gürbüz, 2021: 227) Suat'ın mektubu da düşünüldüğünde Mümtaz ile Nuran'ın mutluluğunun daimi seyircisi olan Suat bu durumdan ıstırap duyar. Bu nedenle de marazi bir hâl alır. Mümtaz'ın kıskançlığı ise temelde bir aşk kıskançlığıdır.

Selda Uygur Gürbüz, *Türk Romanından Örneklerle Edebiyat ve Kıskançlık* adlı eserinde kişinin ruh âleminde büyük dalgalanmalar yaratacak kadar kuvvetli bir his olan kıskançlığın “*geleneksel dinamiklerle çatışma yaratması bağlamında*” (Gürbüz, 2021: 238) değil de psikolojik, felsefi ve mitolojik etkenlerin eşliğinde ele alarak özgün bir yerden bakar. Çalışmada özellikle *Kıskanmak* ve *Huzur* gibi romanlara alışlagelmişin dışında yorumlar getirir. Sonuç olarak da kıskançlığa karşı en etkili savunmanın sevgi olduğu kanısına varır. Bütün bunlar düşünüldüğünde roman türü özelinde yapılan çalışmalara katkı sunacağını düşündüğüm eserin muhatapına faydalı olacağı görülüyor.